

Despre drept și istoria dreptului

Așa cum în universul fizic există un singur element cu natură duală – lumina, care este, în același timp, și undă, și corpuscul –, și în viața socială există un singur element cu natură duală – dreptul –, care este în același timp știință și sistem. Știința dreptului reprezintă un ansamblu de categorii, concepte, reguli și principii, exprimate într-un limbaj care îi este specific, distinct de limbajul obișnuit.

Dreptul ca știință și limbajul propriu acesteia au fost create de romani prin acțiunea exercitată, pe cale procedurală și de interpretare, asupra dreptului civil, devenit anacronic în raport cu noile realități economice și sociale de la sfârșitul perioadei republicane. Astfel, pe de-o parte, magistrații romani, utilizând formula și celelalte mijloace care le-au fost puse la dispoziție de procedura civilă romană, au creat noi formule – programe de judecată –, noi acțiuni și, pe cale de consecință, noi drepturi subiective, extinzând sfera de reglementare juridică. Pe de altă parte, jurisconsulții romani, sub pretextul interpretării vechilor dispoziții ale dreptului civil, au utilizat metodele științifice ale analizei și sintezei, extrăgând noi reguli de drept, pe

baza soluționării unui număr considerabil de cazuri practice asemănătoare – reguli pe care le-au ridicat la rangul de principii de drept, după verificarea lor pe spețe dintre cele mai complicate, create pe cale artificială.

Dreptul ca sistem este o structură ordonată și ierarhizată de norme, instituții și ramuri de drept ce reglementează relațiile sociale existente la un moment dat. În această accepțiune, el se mai numește *drept pozitiv*. La origine, în statele antice, dreptul ca sistem era inclus sferei mai largi a regulilor morale și religioase. Primul sistem de drept afirmat distinct de morală și religie, dar având puternice rădăcini morale și religioase, este sistemul dreptului roman.

În timp ce știința dreptului este elementul static și peren, sistemul de drept este elementul dinamic și perisabil, ce evoluează, pe de-o parte, în raport cu sistemul axiologic al societății, iar pe de alta, în raport cu cerințele vieții economico-sociale.

Paul Valéry socotea că dreptul roman, alături de filosofia greacă și religia creștină reprezintă pilonii civilizației europene.

*

Limba, credința, tradițiile, instituțiile și memoria colectivă, adică istoria, reprezintă elementele identității

oricărui popor și alcătuiesc, laolaltă, garanția libertății lui. Istoria este memoria colectivă, în absența căreia poporul nu își poate cunoaște originea și evoluția și nici nu își poate determina, în mod conștient, viitorul. În acest sens, Octavian Paler spunea că *o țară fără statui și fără trecut nu are viitor*.

Istoria dreptului românesc urmărește originea și evoluția instituțiilor juridice și politice ale poporului nostru, începând cu strămoșii acestuia – tracii și romanii –, continuând cu etnogeneza românească – proces istoric ce a dus și la crearea dreptului neamului românesc, *Legea Țării*, și a instituțiilor politice românești – și terminând cu dreptul scris – înfățișat în toate etapele istorice ale evoluției lui.

Crearea instituțiilor juridice și politice românești s-a întemeiat pe sinteza civilizațiilor tracă și romană, care a însemnat, printre altele, și o sinteză instituțională, în cadrul căreia influența dominantă a revenit, evident, elementului roman. Acesta a influențat și evoluția istorică ulterioară a instituțiilor juridice și politice românești până în contemporaneitate.

În procesul constituirii dreptului și a instituțiilor politice ale poporului român, influența dreptului roman și a statalității romane a fost una directă, nemijlocită.

Apariția și evoluția dreptului scris în Evul Mediu românesc, precum și evoluția instituțiilor politico-statale au fost și ele marcate de influența romană, însă nu una directă, ci mediată, pe filieră bizantină. Bizanțul a reprezentat expresia adaptării statului și a dreptului roman la realitățile economice și sociale ale lumii feudale.

În epoca modernă, instituțiile juridice și politice românești au evoluat din nou sub pecetea directă a Romei. Astfel, codurile adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan I – cu precădere Codul civil de la 1865 –, precum și multe dintre elemente de organizare politică ale statului român modern consacrate în Constituția de la 1866 și în legislația ulterioară au avut ca fundament dreptul roman postclasic și formele instituționale ale statului roman – situație care s-a menținut și în epoca interbelică.

După cel de Al Doilea Război Mondial, pe fondul instaurării și consolidării regimului de ocupație sovietică (1944-1958), multe dintre instituțiile juridice și politice tradițional românești au fost abandonate în favoarea celor de inspirație străină. După retragerea trupelor de ocupație și afirmarea independenței României în cadrul lagărului socialist, s-a renunțat treptat la importurile străine, în favoarea soluțiilor

juridice autohtone, fiind elaborate, în acest sens, codurile Dongoroz – Codul penal și cel de procedură penală de la 1969.

Prăbușirea sistemului socialist, ca urmare a loviturii de stat din decembrie 1989, și atragerea României în structurile instituționale europene și euroatlantice au generat alt proces de abandonare rapidă și forțată a tradițiilor juridice și politice românești, de sorginte romană, în favoarea celor de inspirație anglo-saxonă. Rând pe rând, legile organice adoptate în timpul domniei lui Alexandru Ioan I și apoi a lui Carol I – Codul civil, Codul de procedură civilă, Codul comercial – au fost înlocuite cu noi coduri, a căror ineficiență în reglementarea relațiilor din societatea românească a fost, în scurt timp, dovedită.

I

Organizarea socială și normele de conduită ale tracilor în epoca prestatală

1. Preliminarii

Din zorii istoriei, toate marile civilizații ale Antichității s-au născut și au înflorit pe văile unor fluvii sau de-a lungul unor masive muntoase – formațiuni geografice reprezentând instrumente naturale de apărare, oferind, totodată, surse de exploatare economică. Tracii

nu au făcut excepție de la această regulă. Poporul trac s-a afirmat în istorie încă din neolitic, pe un întins areal geografic, străbătut de două lanțuri muntoase, Munții Carpați și Munții Haemus (Balcani), și mărginit de trei cursuri de ape, râul Tisa, fluviile Istru (Dunărea) și Borystene (Nipru). Este exact arealul geografic rămas în afara calotei glaciare care a acoperit Europa acum 20.000 de ani, în timpul ultimei glaciațiuni – glaciațiunea Würm –, ceea ce înseamnă că teritoriul pe care s-a constituit poporul trac a reprezentat vatra vechii Europe. Cu toate acestea, marginile spațiului tracic au fost întotdeauna flexibile. În acest sens, N. Iorga arăta că *tracii sunt un popor în mișcare, fără hotar*.

După retragerea ghețarilor, asistăm la o intensă colonizare tracă dinspre teritoriul de formare atât spre celelalte regiuni ale Europei, cât și spre Asia Mică.

În Europa, tracii s-au întins pe un areal geografic imens, mărginit la vest de Dunărea panonică și Bratislava; la est de fluviile Hipanis (Bug) și Borystene; la nord de Carpații Păduroși și Cracovia; la sud de Marea Egee. Tracii au dezvoltat o strălucită civilizație, fiind, în acest sens, creatorii culturilor eneolitice Boian, Hamangia și Cucuteni, precum și creatorii și purtătorii Epocii bronzului și ai Epocii fierului pe arealul

geografic locuit. Ca atare, tracii au fost autohtoni în spațiul geografic de formare și extindere.

Neamul tracilor era, potrivit lui Herodot, *cel mai numeros, după cel al inzilor*. Ei purtau, afirma „Părintele Istoriei“, diferite denumiri, după regiunea în care trăiau. Scriitorii antici, îndeosebi cei greci pentru o epocă mai veche, apoi cei latini pentru o epocă mai recentă, ne oferă informații despre denumirile diferitelor triburi trace, pe baza cărora au fost identificate peste o sută astfel de triburi. Referindu-ne la triburile trace care populau actualul teritoriu al României, cele mai importante au fost geții – așa cum erau denumite de autorii greci triburile trace din exteriorul arcului carpatic – și dacii – așa cum erau denumite de autorii latini triburile trace din zona intracarpatică. Cu toate acestea, în lucrarea lui *Geografia*, Strabo arată limpede că dacii și geții vorbeau aceeași limbă și constituiau același popor.

Cu totul regretabil însă, cei mai mulți autori români au utilizat eronat numele combinate ale acestor două triburi ca denumire generică pentru întreg neamul tracic – „geto-dacii” –, reducând astfel, contrar realității istorice, atât strămoșii poporului român doar la tracii din câmpia munteană, respectiv la cei din Banat și Transilvania, cât și, pe cale de consecință, arealul

etnogenezei românești doar teritoriile populate de aceștia.

2. Organizarea socială

Prezența statornică a triburilor trace, modul de viață și nivelul de dezvoltare economică pe care acestea l-au atins, precum și sistemul de realizare a conducerii sociale sunt menționate de izvoarele istorice încă din secolul al VI-lea î.H. Excepționalele rezultate ale cercetărilor arheologice efectuate de-a lungul timpului completează în mod corespunzător datele transmise de istoriografia greacă și latină, întregind astfel imaginea organizării societății trace în epoca prestatală.

Herodot, în Cartea a IV-a a *Istoriilor* lui, relatează expediția regelui persan Darius împotriva sciților din stepele nord-pontice în anul 514 î.H. Toate neamurile trace s-au supus regelui, cu excepția tribului tracic al geților, care a opus o rezistență îndârjită, fiind totuși înfrânt de armata persană, cu toate că erau *cei mai viteji și mai dreپți dintre traci*.

Tucidide, în lucrarea *Războiul Peloponesiac*, vorbește despre uniunea de triburi trace a odryzilor din Dobrogea, condusă, în secolul al V-lea î.H., de regele Sitalkes, apoi de regele Seuthes. Același istoric arată că

geții și celelalte popoare din aceste ținuturi erau vecini cu sciții, aveau aceleași arme și aceleași obiceiuri.

Pompeius Trogus se referă la uniunea geților dunăreni, condusă de un *Rex Histrianorum*, cu un rol important în conflictul armat dintre regele Filip al II-lea al Macedoniei și căpetenia scită Ateas.

Istoricii Strabo și Arrian descriu expediția regelui Alexandru cel Mare la nordul Dunării în anul 335 î.H.

Curtius Rufus, în *Historia Alexandri*, relatează despre triburile trace ale geților de la nordul gurilor Dunării, care în anul 326 î.H. au înfrânt armata generalului macedonean Zophyrion.

Istoricii Diodor Siculus – Diodor din Sicilia – și Polyainos, precum și geograful Pausanias înfățișează desfășurarea conflictului dintre diadohul Lisimach al Macedoniei și regele get Dromihete, conducătorul unei uniuni de triburi din câmpia munteană, conflict derulat între anii 300 și 292 î.H.

Istoricul Iustinus descrie conflictul regelui trac Oroles cu bastarnii.

Textele unor inscripții descoperite la Histria menționează numele a doi regi geți, Zamoldegikos și Rhemaxos, care, în secolul al III-lea î.H., își exercitau autoritatea asupra cetăților grecești de pe țărmul Pontului Euxin.